

(%)	100,0 0	57,24			38,51			4,25				26,14	72,82
(%)		100,00	44,40	55,49	100,00	1,46	98,43	100,00	15,44	3,81	74,32		
Окуп. тер. (осіб)	4 421 601	2 243 011	724 207	1 517 141	1 989 069	19 475	1 967 751	189 341	29 400	6 886	139 475	750 568	3 624 367
(%)	100,00	50,73			44,99			4,28				16,98	81,97
(%)		100,00	32,29	67,64	100,00	0,98	98,93	100,00	15,53	3,64	73,66		
Частка окуп. тер. (%)	60,03	53,20	38,68	64,84	70,13	47,14	70,48	60,49	60,82	57,80	59,96	38,98	67,57
Підк. Україні тер. (осіб)	2 944 153	1 973 514	1 148 050	822 505	847 155	21 841	824 040	123 664	18 940	5 028	93 138	1 174 919	1 739 683
(%)	100,0 0	67,03			28,77			4,20				39,91	59,09
(%)		100,00	58,17	41,68	100,00	2,58	97,27	100,00	15,32	4,07	75,32		
Частка підконт. Україні тер. (%)	39,97	46,80	61,32	35,16	29,87	52,86	29,52	39,51	39,18	42,20	40,04	61,02	32,43

Таблиця 2

Етнічна структура україномовного (I) та російськомовного (II) населення Донбасу: українці (1), росіяни (2), етнічні меншини, крім росіян (3), (%)

	I	I	I	II	II	II
	1	2	3	1	2	3
Донецька область	97,13	2,13	0,74	44,59	50,29	5,12
Окуповані території	96,14	2,63	1,23	42,01	53,51	4,48
Підконтрольні Україні Території	97,70	1,84	0,46	48,82	45,00	6,18
Луганська область	97,40	2,17	0,43	41,60	55,68	2,72
Окуповані території	96,95	2,55	0,50	41,61	55,56	2,83
Підконтрольні Україні Території	97,74	1,89	0,37	41,57	56,10	2,33
Донбас	97,24	2,14	0,62	43,62	52,04	4,34
Окуповані території	96,49	2,59	0,92	41,86	54,29	3,85
Підконтрольні Україні Території	97,71	1,86	0,43	47,28	47,37	5,25

УДК 215 (=161.2)

Тетяна Талько, Ірина Бунакова

Нетрадиційні релігії в контексті консолідаційних процесів у сучасній Україні

У статті представлено спробу виявити консолідаційні можливості нетрадиційних для української культури релігійних практик. У неоорієнталістських, харизматичних і ньюейджієських культах визначальними є механізми консолідації мас навкруг особистості лідера організації, зазвичай її засновника, наставника-гуру чи харизматичного лідера, який наділяється містичними божественними якостями. Християнство, як зазначав З. Фройд, консолідувало маси завдяки втіленню у ідеї особистісного Бога Я-ідеалу кожного окремого індивіда, а також ілюзорного досягнення суспільної справедливості і рівності завдяки тому, що кожен член релігійної спільноти мав право на рівну з іншим частку божественної любові, дарованої йому Христом. На протизвагу образу теїстичного бога, в якому втілюються

консолідовані уявлення про духовну сутність суспільного буття, в образі неорелігійного лідера зазвичай втілюються маргінальні суспільні ідеї і духовні практики, які не здатні консолідувати суспільство.

Ключові слова: неорелігії, консолідаційні процеси, неорієнталістські культури, харизматичні неохристиянські церкви, неоязичництво, рідновірство.

Tatiana Talko, Irina Bunakova

Non-Traditional Religions in the Context of Consolidation Processes in Modern Ukraine

The article represents an attempt to identify consolidation's opportunities for non-traditional religious practices of our culture. The crucial mechanisms of mass consolidation around the personality of the leader in non-traditional religions and charismatic cults are usually around its founder, mentor, guru or charismatic leader who is endowed with mystical divine qualities. Christianity, as noted by Z. Freud, consolidated mass due to the implementation of the idea of a personal "God as I am" like the ideal of each individual and illusory achieving of social justice and equality, because every member of the religious community has the right to equal share with other divine love, granted by Christ. In contrast of image about abstractive god, which embodied consolidated picture of the spiritual essence of social life, in the form of new religious leader is usually embodied marginal social ideas and spiritual practices that are not capable to consolidate society.

Keywords: Non-Traditional Religions, Consolidation Processes, New Oriental Cults, Charismatic Neochristian Church, Neopaganism, Slavic Neopaganism.

Актуальність дослідження питання про особливості впливу неорелігій на консолідаційні процеси в сучасній Україні обумовлена тими викликами, які стоять перед українським суспільством сьогодні і спонукають вітчизняних науковців до незаангажованого аналізу ролі у суспільних процесах нетрадиційних для нашої культури релігій і культів. Постійна загроза посилення сепаратистських настроїв у суспільстві може або посилюватись завдяки новітнім релігійним рухам, або ж, навпаки, послаблюватись. Останнє відбувається не лише за рахунок того, що певна частина українців, особливо молодих, відволікається від акцентуації на важких соціально-економічних проблемах, які виникли у зв'язку з війною на сході країни і люмпенізацією суспільства, а також безробіттям і поширеними у суспільстві депресивними настроями, але й завдяки тому, що деякі нетрадиційні для українців релігійні практики, перш за все ньюейджівські, пропонують своїм послідовникам нові, не притаманні патріархальному суспільству стратегії життєвої поведінки і, переорієнтовуючи свідомість своїх adeptів на проблеми духовної самореалізації, відкривають можливості для зниження соціальної напруги і сприяють посиленню консолідаційних настроїв [6]. Звичайно, йдеться перш за все про консолідацію з колом послідовників обраного адептом нового релігійного культу, що й спонукає до визначення новоутворених організацій як сектантських, на чому особливо наголошують апологети православ'я. Відтак, у суспільному просторі переважаючою є думка, що виключно завдяки християнству можлива консолідація українства, бо саме воно є традиційною для нашого народу релігією і історично відіграло і продовжує відігравати провідну консолідувальну роль у нашій спільноті. Визнаючи заслуги християнства у процесі консолідації українства, все ж слід зауважити, що існуючі на сьогоднішній день наукові розвідки не дають однозначної відповіді на питання: чи призводить процес поширення на наших теренах неорелігійних практик (включаючи і ньюейджівські) до розбрату, чи, навпаки, він сприяє консолідації українства? Отже, це питання залишається на сьогоднішній день актуальним, що і знаходить своє відображення у появі цілого ряду наукових аналітичних, присвячених дослідженню різних аспектів існування

неорелігій, а також виявленню їхньої ролі у консолідаційних процесах у сучасній Україні.

Досліджуючи нові релігійні рухи вітчизняні науковці вказують на їх різноманітність і неоднорідність. Неорелігії в Україні представлені неорієнтальними релігійними спільнотами, як то: Товариство свідомості Крішни, громади індуїстського тантризму (Панчама Веда), Всесвітня чиста релігія (або Сахаджа йога), буддисти різних традицій, зокрема послідовники школи Карма Каг'ю Діамантового шляху тибетського буддизму, японський орден Махасанга Ніпподзан Мьоходзі, течія Буддха Хрідая або корейський Сон, традиції Ваджраяна, Дхарма Лінг, громади дзогчен, групи прихильників ідей Реріхів, послідовники Ошо Раджнеша тощо. Існують на наших теренах і синкретичні релігійні рухи, переважно сциєнтистського напрямку, наприклад Церква сайєнтології, та різноманітні модифікації транснаціонального руху нью ейдж. Також є громади українських неоязичників і рідновірів, зокрема представлені такими організаціями: Рідна українська національна віра, «ранньослов'янська» спільнота Вірних правих, Ведичне православ'я, РУНвіра Лева Силенка, Ладовіра тощо. Зафіксовано постійний приріст релігійних громад у різних областях України. Наприклад, порівняно з 2014 роком, коли приріст громад у Дніпропетровській області становив 23 одиниці, у 2015 р. приріст збільшився у 2 рази. Релігійні організації області мають конфесійну різноманітність і представлені понад 40 віросповіданнями, релігійними рухами і течіями. Харизматичні та новітні релігійні організації є другими після православних за кількісними показниками у динаміці зростання, при цьому нетрадиційні релігійні напрями представлені 3 громадами Рідної української національної віри (РУНвіри), 4 громадами язичників, 5 громадами Свідомості Крішни, по одній громаді – Багаї, «Бхакті йога», месіанської іудейської громади «Брухім Габаїм», єврейської месіанської общини «Бейт Ель», буддистів школи «Карма Каг'ю», є також гностичні християни. Стосовно визначення впливу неорелігій на життя суспільства доречною буде думка окремих дослідників, які зазначають, що ці релігійні організації «... перебувають на маргінесі релігійного і суспільного життя, зберігаючи у своїй діяльності, саморепрезентаціях та дискурсивних практиках ознаки релігійного сплеску неофітів-

ентузіастів кінця 1980-х – початку 1990-х рр., начебто час для них зупинився» [1, с. 264]. Але існує і протилежна думка, відповідно з нею неорелігійні рухи оцінені як ті, що активно впливають на духовне життя громад східного і центрального регіонів країни. Прикладом того є оцінка впливу неорелігій на основі християнства на життя місцян Дніпра, зазначена у звіті облдержадміністрації за 2015 р. Там зазначалося, що релігійні організації регіональних та обласних структур євангельських християн-баптистів (ЄХБ), християн віри євангельської п'ятдесятників (ХВЕП), адвентистів сьомого дня (АСД) та харизматичних церков продовжують зміцнювати позиції в духовному житті регіону шляхом поширення свого впливу серед населення за рахунок проведення масових публічних духовно-просвітницьких заходів та впровадження інших різноманітних форм діяльності пропагандистського характеру.

Більшість вітчизняних аналітиків вважає, що діяльність неорелігійних організацій є деструктивною. Вона призводить до руйнування традиційного укладу життя і духовно-культурних цінностей країни, до конфліктів в етноконфесійних відносинах, дестабілізації суспільства. Наприклад, С. Грабовський розглядає «новоязичництво» як антинаціональну ідеологію, засновану на критиці християнства, яке адептами неоязичництва визначається в якості чужорідного, накинутаго іззовні феномену з метою поневолення українців, перервавши їхній природний розвиток. Науковець підкреслює, що з кінця 1980-х до початку 2000-х ідея відродження української нації включала як загальнообов'язкову складову християнський вимір, причому у вигляді українських християнських традицій, і висновує: «Можна впевнено стверджувати: процеси формування українського етносу розгорталися саме в просторі буття християнської традиції, відтак українські як така відпочатково внутрішньо пов'язана із християнством ...» [2, с. 78]. Погоджуючись із думкою Сергія Грабовського щодо визначальної ролі християнства у формуванні українського етносу, все ж слід зазначити, що неоязичницькі і рідновірські культури суттєво впливають на консолідаційні процеси у суспільстві, які відбуваються на основі ідеї повернення до витоків нашої культури і віри прашчурів заради створення нової української спільноти, яка стане підґрунтям дійсно незалежної успішної країни.

На думку переважної більшості науковців чинне українське законодавство сприяє розповсюдженню неорелігій. Цей факт викликає занепокоєння науковців. Наприклад, М.А. Давидун, вживаючи по відношенню до всіх нетрадиційних релігій термін секта, який має негативне забарвлення, а, отже, на нашу думку, його вживання по відношенню до усіх неорелігійних організацій є недоречним, бо порушує принцип наукової об'єктивності, наголошує, що держава не може відмовити у реєстрації цим організаціям, оскільки у їх статутах не задекларовані ні антигромадянська позиція організації, ні антигуманні принципи. Відтак, наполягає вчений, нині виникла реальна необхідність перегляду законодавства у сфері релігії, бо суспільство повинно мати можливість захищати своїх громадян від несанкціонованого вторгнення у їх

особисте життя і менталітет [3]. В.А. Войналович і Н.І. Кочан підкреслюють, що «... українське законодавство передбачає можливість діяльності релігійних організацій без легалізації їхнього статусу як юридичної особи, чим користуються чимало новопосталих громад та рухів, які навіть самі навряд чи уповні усвідомлюють власну (квазі)релігійну сутність» [1, с. 264].

Беручи до уваги вищенаведені аргументи, зазначимо, що істина лежить десь посередині, і причини розбрату у релігійному середовищі, а, відтак, і антиконсолідаційні настрої певних прошарків українського суспільства, очевидно, криються у нездатності почути опонента і неготовності носіїв традиційної релігійності до толерування нових релігійних вчень, а адептів нових культів до визнання історичної ролі та місця християнства в становленні української спільноти. Є очевидним, що боротьба за канонічні території проповіді не повинна приводити представників традиційної релігійності до огульного звинувачення усіх неорелігій у сектантстві, сатанізмі і антигуманізмі. І, загалом, вирішення питання про смислове і ціннісне навантаження неорелігійних вчень слід залишити науковому співтовариству. До того ж, саме науковці можуть об'єктивно дослідити, яку загрозу для суспільства несуть запропоновані неорелігійні ідеї, а також запропоновані ними методи і практики самовдосконалення особистості, як то різні медитативні практики, містицизм, цілителство, абсолютизація здорового способу життя, альтернативна медицина, екологізм, підвищена увага до паранормальних явищ тощо. Те, що багато неорелігійних організацій не є сектами, оскільки не намагаються відсторонити своїх послідовників від проблем реального життя і участі у вирішенні проблем своєї спільноти, підтверджують факти. Наприклад, у науковій розвідці про стан неорелігій на Донеччині автори наводять цікавий факт про заснування у 1991 р. донецьчанином Дорже Жамбо-ламою (Олег Мужчиль) першої в регіоні буддистської громади. У 1993 р. ним же було створене і очолене Духовне управління буддистів України. Єдиний існуючий в Україні буддистський монастир Шейчен-Лінг («Обитель великого знання») у селищі Ольгіне Волноваського р-ну Донецької обл., який існував на пожертви віруючих, також був заснований Дорже Жамбо-ламою, який у мирний час був на Донбасі сотником організації «Тризуб ім. С. Бандери». З початком війни на базі цієї організації сформувався Добровольчий український корпус «Правий сектор». Дослідники наголошують: «Під час київського Євромайдану місцевий буддист брав участь у мітингах проти режиму В. Януковича у Донецьку, а з початком військових дій на Донбасі став розвідником у ДУК «Правий сектор». За словами Жамбо-лами, з початком війни монахи мусили покинути монастир, але місцеві віруючі-прихожани або безпосередньо беруть участь у військових діях на українському боці, або допомагають Антитерористичній операції як волонтери» [1, с. 267].

Про консолідуючу роль релігії і відповідний вплив на маси свого часу писав З. Фрейд. Він зазначав, що перебування в масі знімає усі індивідуальні гальмівні моменти і у індивідів прокидаються жорстокі, грубі, руйнівні інстинкти, первісні потяги, які до часу приспані у

окремої особистості. Але, знаходячись під впливом певної ідеї чи особистості маси здатні на самозречення, жертвованість і відданість ідеалу. Якщо у ізольованого індивіда, зазначав психоаналітик, переважаючим спонукальним стимулом є особиста користь, то в масі цей стимул переважає не часто. Отже, цілком можливе підвищення моральності окремої особистості під впливом маси [8, с. 429]. Говорячи про християнську, зокрема католицьку церкву, З. Фройд підкреслював, що вона здійснює консолідацію мас завдяки ілюзії, що Христос як верховний владитель любить однаково кожного окремого члена маси. Немає ніякого сумніву, підкреслював психоаналітик, що зв'язок кожного члена церкви з Христом є одночасно і причиною зв'язку між членами маси, і якщо його відкинути, то розпадеться зв'язок між членами маси [8, с. 441]. З. Фройд мав рацію стосовно причин єдності членів християнської Церкви. Відповідним є очевидно і консолідаційний чинник, що тримає купи членів і інших традиційних теїстичних вірувань, які консолідовані ідеєю особистісного Бога. Ця ідея виникає як результат винесення «Я-ідеалу» кожного окремого індивіда за межі індивідуальної свідомості і репрезентації цього ідеалу в образі вищої істоти - Бога. З. Фройд писав, що в образі Христа втілюються усі боги попередніх культур, в ньому представлено всі якості божественних істот, що створили нас і увесь світ в цілому - вищу мудрість, всеблагий початок і справедливість [7, с. 494]

У кожному сакральному тексті чи неорелігійному вченні можна знайти центральну фігуру, яка дала початок «істинній вірі». Більшість неорелігійних течій консолідується навкруги особистості харизматичного лідера-вождя, гуру-наставника. Науковці підкреслюють, що часто подібні організації «існують виключно на ентузіазмі та релігійному натхненні їхніх лідерів та членів і розчиняються разом із неминучим з плином часу зменшенням релігійного запалу й зачарування особою провідника» [1, с. 265].

Духовний лідер, який консолідує масу і веде за собою, є втіленням ідеалу кожного окремого індивіда, отже слід уважно приглянутись до типу особистості харизматичних вождів неорелігійних рухів. Більшість з них явно маргіналізовані особистості з ідеями, які відволікають людину від реального життя. Християнство також покладає сенс людського буття поза межами цього світу, але гуманістичні ідеали останнього та принцип любові до ближнього протистояли і нині протистоять витісненню його на маргінес суспільного життя, в той час, як запропонований неоорієнталістськими і ньюейджівськими практиками ідеал абсолютної особистісної самореалізації заради розкриття в собі боголюдини знищує консолідаційну основу магістрального шляху розвитку спільноти і пропонує своїм adeptам консолідацію маргіналів. На противагу образу теїстичного бога, в якому втілюються консолідовані уявлення про духовну сутність суспільного буття, в образі неорелігійного лідера зазвичай втілюються маргінальні суспільні ідеї і духовні практики, які не здатні консолідувати суспільство. Недаремно неорелігійні організації скоріше нагадують сектантські утворення, ніж легітимні релігійні групи. І тут визначальним фактором є характер лідерства у неорелігійних організаціях. Слушно зауважує С.І. Здіорук, що «для перетворення існуючих у суспільстві протиріч (тобто

відмінностей між сутнісними характеристиками та орієнтаціями різних соціальних, релігійних, етнічних та інших груп) на конфлікт необхідна поява певного суб'єкта (особи, організації), який у власних інтересах використає існуючі або створить нові суперечності, чим обумовить виникнення конфлікту» [4, с. 155].

Насамперед, слід зауважити месіанізм неорелігійних лідерів. Наприклад, Шрі Матаджі Нірмала Деві - засновниця «Сахаджа Йоги», представленої на наших теренах досить яскраво, вважає себе месією. Вона стверджує, що стала творцем нової «Вселенської Чистої Божественної релігії», ставши сучасною інкарнацією Бога. Культ Шрі Матаджі створюється через поклоніння її портрету, через маніпуляції, пов'язані із пробудженням і рухом енергії Кундаліні, очищення чакр тощо. Протистояння із традиційним суспільством закладається через нав'язання послідовникам впевненості у їх виключності і вишості. На підтвердження у довіднику сахаджів читаємо: «Начиная практиковать Сахаджа Йогу, человек так высоко поднимается над другими и его благоразумие становится настолько совершенным, что ни средства информации, ни лжеучителя, ни вводящие в заблуждение методики – ничто не может сбить его с правильного пути. Сахаджа Йог наслаждается своей свободой и свободой других Сахаджа Йогов. ... Он становится могущественным, свободным, святым, ведущим ангельскую жизнь» [5, с. 6].

Кожна релігія так чи інакше наполягає на дотриманні принципів вищої моральності, що дає можливість людині наблизитися до Бога і порятувати свою душу. В переважній більшості різних релігійних напрямків просвітлення і спасіння – це ключові поняття, розрізняються лише запропоновані шляхи їх досягнення. Наприклад в неоорієнталістських культурах, як і в буддизмі, просвітлення і спасіння (нірвана) є результатом добродійності і правильного мислення самої людини, а не божественного втручання. Нью ейджери наполягають на тому, що фізичне і психічне самовдосконалення людини може дати екстраординарні результати, розкривши її божественну сутність. Християнство, як відомо, виходить із протилежного погляду. Воно вважає, що відтворення занепакої духовної природи людини можливе лише завдяки Богу. Звільнення ж за допомогою різних ритуальних практик таємних сил душі, які самі по собі є нейтральними, може на думку християн бути пов'язане з небезпеками духовного характеру. Небезпека полягає насамперед у тому, що екстраординарність і «божественність» виявів таємних сил душі маскує гріховність людини. Шляху психічного самовдосконалення християнство протипокладає шлях духовного самовдосконалення через покаєння і смирення. При цьому дух, на противагу психіці, визначається як нематеріальний за своєю природою. З цього виникає проблема дуальності душі. Стосовно особливостей релігійного сприйняття співвідношення духовного і психічного свого часу К.Г. Юнг зазначав, що завдяки тісному зв'язку, який існує між деякими психічними процесами і їх фізичними паралелями, ми не можемо змиритися з нематеріальністю душі, а психічним явищам зазвичай не лише приписується фізична залежність, але й самі вони наділяються різновидом матерії, на що вказують ідеї *тонкого тіла* і

китайської душі *куей* [9, с.121]. Нью ейджери, дотримуючись концепції перевтілення душ, вважають, що у процесі багатьох реінкарнацій душа людини, яка пробуджує у собі сховані сили, може піднятися до духовного світу, який є ієрархізованим, і вступити в контакт з різними духами ієрархії, яких ньюейджери називають Майстрами, Махатмами, духами світла або духами-провідниками.

У висновках зазначимо, що на противагу образу теїстичного бога, в якому втілюються консолідовані уявлення про духовну сутність суспільного буття, в образі неорелігійного лідера зазвичай втілюються маргінальні суспільні ідеї і духовні практики, які не здатні консолідувати суспільство. Але, поглиблення консолідаційних процесів в сучасній Україні неможливе без розвитку духовно-релігійної сфери суспільства на основі забезпечення рівності прав і можливостей для всіх віросповідань і обстоювання власних національних інтересів у духовно-релігійній сфері.

1. Войналович В. А., Кочан Н. І. Релігійний чинник етнополітичних процесів на Донбасі: історія і сучасність / В. А. Войналович, Н. І. Кочан. – К.: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України. – 304 с.

2. Грабовський С. Критика бездарного розуму / Сергій Грабовський. – Ніжин: Видавець ПП Лисенко М. М., 2009. – 366 с.

3. Давидун М. А. Практика соціально-педагогічної роботи щодо профілактики деструктивних релігійних впливів у молодіжному середовищі / М. А. Давидун – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/.../12dmaums.pdf

4. Здіорук С.І. Суспільно-релігійні відносини: виклики Україні XXI століття: Монографія / С.І. Здіорук. – К.: Знання України, 2005. – 552 с.

5. Сахаджа Йога. Справочное пособие. Рекомендации и советы искателям Истины. – Киев, 1995. – 71 с.

6. Талько Т. Неорелігії в Україні та проблеми міжконфесійної комунікації в контексті освітньо-виховного процесу/ Тетяна Талько // *Versus: науково-теоретичний часопис* 1 (8) 2016. – Мелітополь: МДПУ, 2016. – С. 72 - 77.

7. Фрейд З. Будущее одной иллюзии / З.Фрейд // Фрейд З. Психоналитические этюды. – Мн.: ООО «Попури», 1997. – С. 481 - 525.

8. Фрейд З. Психология масс и анализ человеческого Я / Зигмунд Фрейд // Фрейд З. Психоналитические этюды. – Мн.: ООО «Попури», 1997. – С. 422 - 481.

9. Юнг К. Густав. Четыре архетипа. Мать. Дух. Трикстер. Перерождение. / К. Густав Юнг // Юнг К. Густав. Алхимия снов / Пер. с англ. СЕМИРЫ – СПб.: Тимошка, 1997. – С. 172 – 303.

УДК 314.74

Наталія Таран, Віра Троян

Українська наукова діаспора: нові виклики

У статті проаналізовано етапи формування української наукової діаспори та особливості сучасного стану цього процесу, зокрема пов'язані з військовою агресією Росії. Наведено приклади активності представників наукової діаспори США, Італії, Німеччини, такі як протест щодо статті про «кримську науку» в журналі «Science», роз'яснення епізодів гібридної війни в Україні для західної громадськості, створення Української Академічної Міжнародної мережі, організація літньої школи удосконалення фахівців з біомедицини тощо. Наголошено на важливій ролі жінок-вчених в налагодженні і підтримці зв'язків з Батьківщиною.

Ключові слова: наукова діаспора, військова агресія Росії, консолідація науковців, жінки-вчені

Natalay Taran, Vira Troyan

Ukrainian Scientific Diaspora: New Challenges

The article analyzes the stages of the Ukrainian scientific diaspora formation and current peculiarities of this process related to the Russian military aggression especially. Some examples of USA, Italy, Germany scientific diaspora representatives activity are presented: a protest against the article about the "Crimean science" in the "Science" journal, an explanation of hybrid war episodes in Ukraine for the Western public, creating Ukrainian Academic International Network, organization of Summer school on improvement specialists in biomedicine and so on. It is emphasized the important role of women-scientists in establishing and maintaining links with Motherland.

Keywords: Scientific Diaspora, Russia Military Aggression, Researchers' Consolidation, Woman-Scientists.

У наш час терміном «наукова діаспора» визначають самоорганізовані об'єднання чи товариства вчених та інженерів, які емігрували зі своїх країн, але сприяють їхньому розвитку, головню в галузях освіти, науки та техніки [12]. Історично проблема виїзду вчених, або так звана проблема «відпливу мізків», відома з 60-х років минулого століття [10]. Прийнято вважати, що еміграцію високоосвічених фахівців з власної країни спричинюють активні процеси політичних і економічних трансформацій та пов'язані з ними кризові явища, внаслідок чого виникають труднощі з працевлаштуванням та забезпеченням їх професійної діяльності. Водночас багатші країни використовують такий інтелектуальний ресурс шляхом відповідної міграційної

політики, яка надає перевагу високоосвіченим спеціалістам.

Однак таке твердження не є абсолютним, оскільки виїзд вчених спостерігається і з відносно стабільних та багатих країн. Наприклад, ще на початку 90-х років у Великій Британії було створено групу «Збереження британської науки», яка стала ініціатором активного обговорення причин емігрування англійських вчених до США. Подібна ситуація спостерігалася також у канадській та німецькій наукових системах. У відповідь у цих країнах постійно вдосконалюють організаційні і фінансові заходи по наданню освітніх послуг для якісного навчання студентів, підтримці молодих вчених, зокрема на ранніх етапах вибору наукової кар'єри, реформуванню